

Kokonais selvitys, kuinka kaupungin toimesta voidaan parantaa terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä kulttuuri- ja liikuntapalveluilla huomioiden esim. palvelujen asiakasmaksut

KULILK 18.12.2024 § 87
1281/00.01.02.05/2023

Kaupungin vuoden 2023 talousarvioon KV 12.12.2022 § 144 on kirjattu Kulttuuri- ja liikuntalautakunnan kohdalle: "Tehdään kokonais selvitys siitä, kuinka kaupungin toimesta voidaan parantaa terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä kulttuuri- ja liikuntapalveluilla huomioiden esim. palvelujen asiakasmaksut."

Asiaa on käsitelty kulttuuri- ja liikuntalautakunnassa (kulilk 20.12.2023 § 87), jolloin lautakunnalle annettiin talousarvioon kirjattu kokonais selvitys. Kaupunginhallitus (KH 15.1.2024 § 9) päätti kokouksessaan jättää asian pöydälle. Kaupunginhallitus päätti kokouksessaan (KH 22.1.2024 §18) merkitä annetun vastauksen tiedoksi. Lisäksi kaupunginhallitus antoi seuraavan evästyksen kulttuuri- ja liikuntalautakunnalle:

"Vuoden 2024 talousarvioon kaupunginhallituksen käsittelyssä lisättiin sivulle 92 uusi viimeinen kappale "Tehdään kokonais selvitys siitä, kuinka kaupungin toimesta voidaan parantaa terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä kulttuuri- ja liikuntapalveluilla huomioiden esim. palvelujen asiakasmaksut."

Seuraavassa kokonais selvityksessä kulttuuri- ja liikuntalautakunnan tulee huomioida mm. seuraavat asiat:

- yhteistyö esim. yritysten, järjestöjen ja hyvinvointialueen kanssa
- eri käyttäjäryhmät lapset, nuoret, aikuiset ja ikäihmiset
- hyvinvointia edistävät hankkeet esim. Liikkuva Joensuu ja Kulttuurin virta
- kulttuurin vaikuttavuus hyvinvointiin
- kaupungin kokonaisuuden huomioiminen
- kulttuuripalvelujen kokonaisuuden huomioiminen"

Selvitys:

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on laaja-alaista yhteistyössä tehtävää toimintaa, jossa kaupungin oman työn lisäksi hyödynnetään laajasti eri toimijoiden osaamista tukemassa kaupunkilaisten hyvinvointia. Lainsäädännössä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ulottuvuuksia kuvataan mm. perustuslaissa (731/1999), kuntalaissa (410/2015) sekä laissa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021), jossa mainitaan, että "kunnalla on ensisijainen vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä siltä osin, kuin tämä tehtävä kytkeytyy kunnan muihin lakisääteisiin tehtäviin". Erityislainsäädännössä kuvataan mm. hyvinvointialueen ja kuntien yhteistyötä (mm. hyvinvointialuelaki 611/2021, sote-järjestämislaki §7). Hyvinvoinnin edistäminen kunnassa voidaan jakaa neljään osaan:

- osaamisen ja kulttuurin edistäminen
- kunnan elinvoiman edistäminen
- elinympäristön kehittäminen
- paikallisen identiteetin ja demokratian edistäminen

Kaupunki tekee hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työtä laajasti yllä lueteltujen teemojen osalta lakisääteisten perustehtäviensä kautta. Kaupunki ja hyvinvointialue tukevat toisiaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä omalla asiantuntemuksellaan ja koordinoivat toimintaansa yhteen (mm. hyvinvointikertomustyö). Kokonaisvaltaisessa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työssä järjestöillä, yrityksillä ja muilla toimijoilla on merkittävä rooli. Kaupungin järjestämistä palveluista esimerkiksi varhaiskasvatus- ja koulutuspalveluilla, liikunta- ja kulttuuripalveluilla sekä elinvoimaa koskevilla ratkaisuilla on yhteys kuntalaisten hyvinvointiin ja terveyteen. Kuntalaisten elinympäristöön liittyvien palveluiden, kuten maapolitiikan, kaavoituksen, liikenteen, vesi- ja jätehuollon, rakennusvalvonnan sekä turvallisuuden ja varautumisen laadukkaalla hoitamisella taataan kuntalaisille turvallinen ja viihtyisä

elinympäristö. Työllisyyden edistäminen on yksi merkittävimmistä niin yksittäisten ihmisten kuin perheidenkin hyvinvointia edistävästä kokonaisuuksista. Vastuullinen elinvoimapolitiikka tukee kaupungin elinvoimaa ja työllisyyttä. Joensuu kasvaa väestömäärältään maahanmuutosta ja kotouttamistyö on merkittävä osa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä kaupungissa. Kaupunki tavoittelee kokonaisvaltaista kasvua ja tätä kautta kestäväää kuntataloutta, jolla tuottaa laadukkaita peruspalveluita kaupunkilaisille.

Hyvinvointialueella on oma vastaava velvoitteensa hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Kunnilla ja hyvinvointialueilla on velvoite neuvotella ja yhteensovittaa tätä työtä. Lisäksi järjestöjen ja kolmannen sektorin työ edistää osallisuutta, terveyttä ja hyvinvointia. Kuntien, että hyvinvointialueiden, on edistettävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien järjestöjen toimintaedellytyksiä ja vaikutusmahdollisuuksia.

Kaupungin ja hyvinvointialueen järjestämät palvelut muodostavat julkisten hyvinvointipalvelujen ytimen. Kaupungilla on merkittävä rooli erityisesti ennalta ehkäisevien palvelujen järjestämisessä. Kaupungin järjestämistä hyvinvointipalveluista yli 80 % kohdistuu lapsiin ja nuoriin varhaiskasvatukseen, koulutuksen ja nuorisopalvelujen muodossa. Työikäisten ja ikäihmisten hyvinvointia tukeva palvelukokonaisuus muodostuu erityisesti liikunta- ja kulttuuripalveluista. Laajemmin tarkasteltuna hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä tukevat myös muut kaupungin järjestämät palvelut, kuten työllisyyden ja elinvoiman sekä kaupunkiympäristön palvelut. Toimiva kuntalaisten arki on parasta ja tehokkainta terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä. Osallistavan toimintatavan vahvistaminen kaikissa kaupungin palveluissa tukee myös hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä.

Osallisuuteen vaikuttavat taustatekijät ovat moninaiset ja osallisuutta edistävässä työssä ovat mukana kaupungin eri toimialat, hyvinvointialue, kolmas ja neljäs sektori, yritykset, oppilaitokset sekä monet muut paikalliset ja valtiolliset toimijat. Asukkaiden todellisiin tarpeisiin vastaavien ja sitä kautta vaikuttavien palvelujen toteutumisen mahdollistamiseksi on olennaista, että asukasdemokratia on mukana kaupungin suunnittelussa. Iso osa kaupungin toiminnoista suunnitellaan erilaisten asukas- ja käyttäjäyhdyntöjen kautta saatua tietoa hyödyntämällä ja tarkoituksena on, että toiminta on poikkileikkaavaa kaupungin kaikilla toimialoilla ja entistä useammassa palveluissa. Joensuun kaupungin osallisuustyön linjauksia kuvataan tarkemmin osallisuusohjelmassa 2021-2025, joka hyväksyttiin kaupunginvaltuustossa 31.1.2022 § 8.

Taide ja kulttuuri ovat osa hyvää elämänlaatua, sivistymistä ja jatkuvaa oppimista: ihminen on kulttuurin kokija ja toimija, jolla on kulttuurisia tarpeita ja oikeuksia. Näiden tarpeiden täytyminen on kulttuurihyvinvointia. Kulttuuri ja taide ovat osana hyvää elämää. Laki kuntien kulttuuritoiminnasta 166/2019 velvoittaa kuntia järjestämään kulttuuritoimintaa, jolla kunta edistää kulttuurin ja taiteen tekemistä, harrastamista, saatavuutta ja käyttöä sekä taide- ja kulttuurikasvatusta ja kulttuuriperintöä. Erityisesti huomioitavaa on, että laki velvoittaa tekemään toimintaa, mikä vahvistaa väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä osallisuutta ja yhteisöllisyyttä kulttuurin ja taiteen keinoin. Hyvinvoinnin edistäminen kulttuurin keinoin on yhtenä toimenpidekokonaisuutena kaupungin hyvinvointisuunnitelmassa vuosille 2025–2028.

Hyvinvointisuunnitelmaan liittyen yhdeksi tärkeäksi nostoksi on lisäksi kirjattu lasten ja nuorten lukemistaidon parantaminen ja lukemiseen innostaminen. Kirjastopalveluilla ja sen hallinnoimilla eri hankkeilla on tärkeä merkitys tässä edellä mainitussa tukemistyössä.

Kulttuuripalveluiden hankkeet tukevat kautta linjan ihmisten kulttuurillista hyvinvointia, mielen hyvinvointia sekä mielen huoltovarmuutta kuin myös sosiaalista kanssakäymistä sekä ryhmäytymistaitoja. Osallisuuden lisääminen kulttuurin kautta osaksi ihmisten elämää on kulttuuripalveluiden hankkeissa isossa roolissa.

Liikuntalain 390/215 §2 kohdassa Lain tavoite sanotaan, että lain tavoitteena on edistää väestön hyvinvointia ja terveyttä. Kaikki liikuntapalveluiden toiminta tähtää tämän tavoitteen edistämiseen oli kyseessä lapset ja nuoret, työikäiset, ikäihmiset tai soveltavan liikunnan piiriin kuuluvat kuntalaiset. Myös huippu-urheilun tukeminen, jonka osuus on liikuntapalveluiden budjetissa vain noin 1 %, vaikuttaa mm. välillisesti hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen. Joensuulaisten liikunta-aktiivisuuden lisääminen on kirjattu toimenpidekokonaisuudeksi kaupungin hyvinvointisuunnitelmaan vuosille 2025–2028 ja konkreettisia toimia tehdään sekä osana vakiintuneita peruspalveluja että hanketoiminnalla.

Liikuntapalveluiden hankkeet kuten kaikki muukin liikuntapalveluiden toiminta tukevat hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. Ikäihmisten liikuntaneuvontahankkeen ensimmäiset tulokset kertovat, että toimintamallilla saadaan aikaan merkittäviä tuloksia neuvonta-asiakkaiden hyvinvointiin. Vuoden 2025 talousarvioon on kirjattu kahden uuden liikuntaneuvontaan osallistuvan henkilön rekrytointi, joka mahdollistaa toiminnan vakiinnuttamisen. Tulevaisuudessa neuvontaa on tarkoitus laajentaa myös muihin ikäryhmiin. Hyvinvointialueen kanssa tehtävällä yhteistyöllä on merkittävä rooli asiakkaiden ohjautumisessa sekä neuvontaprosessin aikana tehtävissä asiakkaan edistymistä mittaavissa testeissä.

Kaikista suurin merkitys nyt ja etenkin tulevaisuudessa tulee olemaan Liikkuva Joensuu verkoston kautta tehtävällä toiminnalla. Kaikki vuoden 2025 talousarvion toiminnalliset tavoitteet rakentuvat Liikkuva Joensuu verkoston toimintaan ja toiminnan kehittämiseen.

- Lisätään sidosryhmien ja kuntalaisten tietoisuutta kaupungin soveltavan liikunnan palveluista ja koordinoinnista. Luodaan verkostolle toimintamalli liikuntapalvelujen ja eri toimijoiden välille.
- Vakiinnutetaan liikuntaneuvonta ja vertaisohjatun toiminnan koordinointi osaksi kaupungin palveluita varmistamalla sujuvan palveluketjun ylläpito ja kehittäminen.
- Luodaan kaupungin liikuntatoimijoista koostuvalle verkostolle (Liikkuva Joensuu) yhteinen visio ja ohjelma liikunta-aktiivisuuden ja urheilumenestyksen edistämiseksi. Sovitaan yhteisen ohjelmatyön koordinointi
- Tarkennetaan Mehtimäen hyvinvoinnin ja liikunnan testausaseman toiminnan keskeiset vastuut, tehtävät ja työnjako. Pilotoidaan Testausasema toimintamallia.
- Varmistetaan Mehtimäen testausaseman ja Mehtimäen alueen kehittämisen jatkuvuus. Yhdessä Liikkuva Joensuu -verkoston ja hanketoimijoiden kanssa suunnitellaan jatkohanke Mehtimäen testausasema –hankkeelle.

Kaupungin uuteen strategiatyöhön liittyen luodaan Liikkuva Joensuu verkostolle yllä mainituissa tavoitteessa mainittu yhteinen visio ja ohjelma. Tämä työ linjaa kuinka Joensuussa kehitetään hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä tulevalta valtuustokaudella.

Joensuun kaupungin sekä järjestöjen välisen yhteistyön perustana ovat mm. säännöllinen vuoropuhelu, tila- ja avustuskäytänteet sekä hankeyhteistyö. Vuoropuhelua käydään kaupungin järjestötapaamisissa, kumppanuusryhmissä, verkostoissa ja työryhmissä. Joensuun kaupungin järjestöille suunnatun avustustoiminnan tavoitteena on monipuolistaa kuntalaisten hyvinvointia edistäviä toimintoja, mahdollistaa eri toimijoiden välistä yhteistyötä ja korostaa vapaan kansalaistoiminnan merkitystä ja moniarvoisuutta. Avustustoiminnan keskeisiä tehtäviä ovat yhteisöllisyyden, osallisuuden ja vapaaehtoistoiminnan vahvistaminen, aktiivisen harrastustoiminnan, hyvinvoinnin ja kumppanuuden lisääminen. Avustuksia järjestöille myönnetään usealta kaupungin toimialalta ja palvelualueelta.

Kulttuuripalveluiden järjestöavustukset tukevat eri järjestöjen, yhdistyksien, ammattitaitelijoiden ja kolmannen sektorin taitajien työskentelyä ihmisten hyvinvointia edistävissä toiminnoissa. Kulttuuriavustukset toimivat

kaksisuuntaisesti, sillä ne tukevat edellä mainittujen toimijoiden osallisuutta ja työskentelyä kuin asiakaskuntaa elämyksiä saavana osallistuvana ryhmänä.

Kaupunki tarjoaa yhtenä merkittävänä järjestöavustuksen muotona myös tiloja, kuten kouluja, nuorisotiloja ja Sepänpihan kerhotoaloja yhdistysten käyttöön. Vuonna 2025 käynnistyy tilapilotti, jossa mm. koulujen muiden, kuin liikuntatilojen iltakäyttöä on tarkoitus laajentaa järjestöjen käyttöön.

Kulttuuripalveluiden porrastetut asiakasmaksut mahdollistavat eri taustaisten ihmisten osallistumisen maksullisiin kulttuuripalveluiden toimintoihin. Kulttuuripalveluiden useat tapahtumat ovat maksuttomia. Kulttuuripalveluiden mahdollistama kokonaistapahtumamäärä on vuositasolla 2000 kulttuuritapahtumaa.

Liikuntapalveluiden asiakasmaksut on pidetty yleisestä taloustilanteesta huolimatta sellaisella tasolla, että ne eivät vaaranna kuntalaisten hyvinvointia. Seniorikortin hinta puolitettiin ja uuden erityisliikuntakortin hinta hinnoiteltiin seniorikortin kanssa yhteneväiseksi. Vuonna 2024 toteutettu lasten ja nuorten maksuttomien tilavuokrien muuttaminen maksulliseksi ei seuraverkoston kokouksessa tehdyn kyselyn perusteella ole aiheuttanut merkittävää ongelmaa seurojen ja perheiden toimintaan. Sen sijaan yksityisissä tiloissa harrastavien joensuulaisten seurojen tilakustannukset ovat ongelma, johon pitää jatkossa löytää ratkaisuja.

Koulutus- ja nuorisopalveluissa ydintehtävä sisältää hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. Opetus ja ohjaustyön lisäksi koulutus- ja nuorisopalvelut edistävät hyvinvoinnin ja terveydenedistämistä mm. Harrastamisen suomen mallin kerhoilla, joita on jokaisella koululla. Lisäksi kouluissa on jo useita vuosia tehty yhteistyötä koulufysioterapeuttien kanssa. Koulufysioterapeutit ovat Karelia-ammattikorkeakoulun harjoittelijoita. Tälle hetkellä on käynnissä hanke koulupäivän aikaisen liikunnan lisäämiseen ja Move-mittausten tulosten käyttämiseksi vähiten liikkuvien tunnistamiseksi ja heille kohdennetun liikunnan järjestämiseen. Nuorisopalvelut järjestävät maksutonta kaikille nuorille avointa harrastustoimintaa Sirkkalan liikkumiskeskuksella. Harrastepankki keskittyy erityisesti etsivän nuorisotyön asiakkaiden liikunnallisen elämäntavan kohentamiseen.

Hyvinvoinnin kokonaisvaltaista edistämistä on myös kaupungin palveluista tiedottaminen ja palveluista tietojen löytäminen. Tiedottamista kaupungin palveluista kehitetään jatkuvasti asukaslähtöisyyden näkökulmasta. Samaa pyritään myös vuoden 2025 aikana tehtävällä kaupungin nettisivujen uudistuksella.

Toimiva hyvinvointipalvelujen kokonaisuus edellyttää selkeitä roolituksia kaupungin ja hyvinvointialueen palveluiden välillä, jotta prosessien sujuvuus eri palveluketjujen välillä voidaan varmistaa organisaatorajoista huolimatta eikä resursseja hukata päällekkäisiin toimintoihin. Kaupungin näkökulmasta erityisesti palveluketjun toimivuus lasten ja nuorten palveluissa on keskeistä, hyvinvointialueen rooli on tukea ja täydentää kaupungin järjestämiä palveluja. Hyvinvointialue, Pohjois-Karjalan kunnat ja Pohjois-Karjalan maakuntaliitto hyväksyivät syksyllä 2023 sopimuksen yhdyspintarakenteista, toimintamalleista, työnjaosta ja tiedonkulusta, jonka toimeenpano aloitettiin vuonna 2024. Sopimusta päivitetään vuodelle 2025, jonka yhteydessä tulee arvioida sopimuksen toteutumista ja yhdyspintarakenteiden toimivuutta.

Hyvinvointialue julkaisee joulukuussa miunhyvinvointi.fi -palvelutarjottimen, johon kootaan hyvinvointialueen, kuntien, seurakuntien ja järjestöjen hyvinvointia ja terveyttä edistäviä palveluita. Sivuston kohderyhmää ovat aikuisikäisten asukkaiden lisäksi kuntien, hyvinvointialueen ja järjestöjen asiakastyötä tekevät työntekijät, jotka voivat sivuston avulla löytää asiakkailleen tämän lähialueella tarjolla olevia hyvinvointia edistäviä palveluita. Joensuun kaupunki on aloittanut hyte-palvelujen kirjaamisen sivustolle ikäihmisten kulttuuripalveluista ja työtä jatketaan keväällä 2025 muilla kulttuuripalveluilla. Syksyllä palvelukuvaukset

laaditaan kaupungin liikuntapalveluista ja kirjauksia laajennetaan sivustolle palvelu kerrallaan.

Valmistelija: kulttuurijohtaja, liikuntajohtaja, koordinaattori, hyvinvointipäällikkö, sivistys- ja hyvinvointijohtaja

Sivistys- ja hyvinvointijohtajan päätösehdotus:

Kulttuuri- ja liikuntalautakunta päättää

antaa kaupunginhallitukselle edellä olevan vastauksen koskien kokonaisselvitystä siitä, kuinka kaupungin toimesta voidaan parantaa terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä kulttuuri- ja liikuntapalveluissa huomioiden esim. palvelujen asiakasmaksut.

Päätös:

Hyväksyttiin yksimielisesti.